

УДК 331.556(477)

ПРИРОДНИЙ І МІГРАЦІЙНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Мосора Л.С.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Проаналізовано демографічну ситуацію в Івано-Франківській області, а саме природний та міграційний рухи населення. Виявлено закономірності динаміки основних демографічних параметрів регіону впродовж 2010-2015 рр., зокрема кількість народжених і померлих, а також кількість померлих дітей до 1 року. Досліджено зміни в структурі населення у зв'язку з міграційними процесами. Визначено причини демографічних змін та їх наслідки у подальшому розвитку області.

Ключові слова: демографія, природний рух, міграційний рух, внутрішня та зовнішня міграція, міське і сільське населення.

Постановка проблеми. Природний та міграційний рух населення є таким явищем, що першочергово впливає на соціально-економічний стан як окремого адміністративного регіону, так і цілої країни. В останні роки в Україні посилюлися міграційні процеси населення, водночас погіршилась і демографічна ситуація. Щорічно скорочується кількість новонароджених й зростає кількість померлих осіб. Особливе місце в суспільно-географічному дослідженні природного та міграційного рухів України посідає Івано-Франківська область, демографічні процеси в якій обумовлені як особливостями соціально-економічного розвитку, так і економіко-географічним положенням регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання демографічної ситуації в Україні є об'єктом дослідження науковців різних галузей, зокрема економіки, державного управління, соціології. Так, основні центри дослідження демографічних процесів в Україні зосереджені в економічних і соціологічних інститутах, зокрема, Інституті демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України (Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, О.В. Позняк), Інституті економіки та прогнозування НАН України (В.М. Гець, Т.П. Богдан), Інституті регіональних досліджень імені М.І. Долишнього (У.Я. Садова), а також Національному інституті стратегічних досліджень (О.А. Малиновська). Демографічні процеси досліджуються науковцями також і в окремих регіонах, зокрема В.П. Брич [1], Л.М. Немець [2], Н.Д. Світайло [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Підкреслимо, що демографічна ситуація в державі змінюється щороку через значну кількість суб'єктивних та об'єктивних причин, які також кожного року можуть бути різними. Серед них слід виділити політичну ситуацію, соціальний захист населення, рівень економічного розвитку країни та окремих регіонів. Водночас, вона впливає на соціально-економічний розвиток держави та стабільність її у міжнародному просторі. З цього робимо висновок, що демографічна ситуація є динамічним процесом, який потребує постійного дослідження, виявлення причин, що на нього впливають та наслідків. Не слід забувати і про окремі регіони держави. Наглядним тому прикладом є Івано-Франківська область, у якій за природним приростом кіль-

кість населення скорочується щорічно, однак за рахунок міграційного процесу – зростає.

Метою статті є аналіз демографічної ситуації в Івано-Франківській області в розрізі адміністративних районів.

Виклад основного матеріалу. Демографічний стан регіону характеризується природним та механічним (міграційним) рухом населення. При цьому, природний рух населення першочергово визначається кількістю народжених та померлих осіб за визначений проміжок часу. Відповідно, від'ємне значення природного приросту свідчить про зростання кількості померлих у порівнянні з кількістю народжених і, водночас, про наявність причин, які негативно впливають на демографічну ситуацію. Те ж саме стосується міграційних процесів, які відображаються рух населення як в межах області й України (внутрішня міграція), так і за межі держави (зовнішня міграція).

Демографічна ситуація в Україні, зокрема й у Івано-Франківській області, впродовж останніх років характерна переходом до тривалої й усталеної тенденції абсолютного зменшення кількості населення. Скорочення чисельності населення України зумовлене як від'ємними значеннями природного приросту (переважанням кількості померлих над кількістю народжених), так і від'ємним сальдо міграції (переважанням числа вибулих за межі країни над числом прибулих). Варто зазначити, що в Івано-Франківській області з кожним роком зменшується природний приріст населення, однак збільшується чисельність населення за рахунок міграційних потоків (переважно за рахунок прибулих із Автономної Республіки Крим та окупованої частини Донецької і Луганської областей) (табл. 1 та 2).

Чисельність наявного населення Івано-Франківської області на 1 січня 2013 р. становила 1379,1 тис. осіб, з яких 593,3 тис. осіб проживали у містах та 785,8 тис. осіб – у сільській місцевості. При цьому, найбільша кількість населення проживала у Коломийському та Надвірнянському районах – у кожному понад 100 тис. осіб, а найменша кількість – у Рогатинському й Верховинському районах відповідно 43,2 тис. осіб та 30,1 тис. осіб [5]. За 2012 р. загалом по області спостерігався природний приріст з позитивним значенням.

Чисельність наявного населення області на 1 січня 2014 р. становила 1379408 осіб, з яких 594,5 тис. осіб проживали у міських поселеннях

та 784,9 тис. осіб – у сільській місцевості. Фактично, за 2013 р. чисельність населення збільшилась на 308 осіб, при цьому міське населення збільшилось на 1208 осіб, а сільське – зменшилось на 900 осіб. Такі зміни відбулись за рахунок природного (на 642 особи) скорочення та зовнішнього міграційного (на 950 особи) зростання. Водночас, за рахунок внутрішньої міграції кількість населення області не змінилась. У 2013 р. за населенням найбільшими були Коломийський (100,5 тис. осіб) та Надвірнянський (115,3 тис. осіб) райони, а найменші – Рогатинський (42,6 тис. осіб – чисельність населення зменшилась у порівнянні з 2012 р. на 600 осіб) та Верховинський (30,3 тис. осіб – чисельність населення збільшилась у порівнянні з 2012 р. на 200 осіб) райони.

Таблиця 1
Природний рух населення
в Івано-Франківській області
за 2010-2015 рр., осіб [4]

Роки	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст, скорочення (-)	Кількість померлих дітей у віці до 1 року
2010	16343	17521	-1178	170
2011	16497	16657	-160	145
2012	17101	16801	300	109
2013	16716	17358	-642	133
2014	16886	17670	-784	107
2015	15583	17684	-2101	108

Чисельність наявного населення області на 1 січня 2015 р. становила 1379,8 тис. осіб, з яких

596,4 тис. осіб проживали у міських поселеннях та 783,4 тис. осіб – у сільській місцевості. За 2014 р. чисельність населення зросла на 400 осіб, першочергово за рахунок зовнішньої міграції. Природний рух населення навпаки скоротився на 784 особи. У 2014 р., на відміну від попередніх років за рахунок внутрішньої міграції чисельність населення області зросла на 1241 осіб, зокрема через ситуацію з АР Крим та Донецькою й Луганською областями. При цьому міське населення збільшилось на 1900 осіб, а сільське – зменшилось на 1500 осіб [5]. У 2014 р. найбільшими по населенню залишались Коломийський (100,2 тис. осіб – зменшилась чисельність на 300 осіб) та Надвірнянський (115,6 тис. осіб – збільшилась чисельність на 300 осіб) райони. Найменшими залишались Рогатинський (42,0 тис. осіб – чисельність населення зменшилась у порівнянні з 2013 р. на 600 осіб) і Верховинський (30,5 тис. осіб – чисельність населення збільшилась у порівнянні з 2013 р. на 200 осіб) райони.

Чисельність наявного населення області на 1 січня 2016 р. становила 1379,6 тис. осіб, з яких 598,2 тис. осіб проживали у міських поселеннях та 781,4 тис. осіб – у сільській місцевості. Упродовж року чисельність населення зменшилась на 200 осіб за рахунок природного скорочення населення (на 2102 особи) та внутрішнього міграційного зростання чисельності населення на 1901 особу. Знову ж таки спостерігається загальне зростання чисельності за рахунок внутрішньої міграції населення через ситуацію на сході країни. За чисельністю перше місце посів Надвірнянський район (115,5 тис. осіб – менше

Таблиця 2
Природний рух населення по районах Івано-Франківської області за 2012-2015 рр., осіб [5]

Райони	2012		2013		2014		2015	
	Кількість народжених	Кількість померлих	Кількість народжених	Кількість померлих	Кількість народжених	Кількість померлих	Кількість народжених	Кількість померлих
Івано-Франківська область, у т.ч.:	17101	16801	16716	17358	16886	17670	15583	17685
Івано-Франківськ (міськрада)	2595	2036	2573	2068	2690	2100	2575	2169
Болехів (міськрада)	286	259	239	279	266	278	219	308
Бурштин (міськрада)	142	154
Калуш	728	693	705	674	770	770	673	698
Коломия	650	609	624	639	656	632	574	662
Яремче (міськрада)	378	239	411	254	370	260	358	300
райони:								
Богородчанський	963	824	996	820	993	858	935	832
Верховинський	568	359	552	363	559	364	456	359
Галицький	697	845	643	924	639	898	452	790
Городенківський	591	888	573	917	564	941	513	894
Долинський	994	823	989	832	931	903	894	847
Калуський	663	821	628	881	632	870	624	838
Коломийський	1377	1342	1282	1410	1275	1418	1264	1401
Косівський	1156	1165	1211	1224	1190	1195	1000	1257
Надвірнянський	1696	1337	1535	1314	1533	1442	1470	1428
Рогатинський	423	842	420	925	408	890	348	831
Рожнятівський	930	913	970	944	993	941	896	959
Снятинський	774	879	754	915	786	970	696	1002
Тисменицький	1062	1138	1021	1132	1032	1169	973	1134
Тлумацький	570	789	590	843	599	771	521	822

на 100 осіб). Втратив лідируючі позиції Коломийський район, в якому чисельність населення впала нижче позначки 100 тис. осіб. Найменшими за населенням продовжують залишатись Верховинський (30,6 тис. осіб) та Рогатинський (41,6 тис. осіб) райони. На 1 березня 2016 р. населення області становила 1381730 осіб, що зросло у порівнянні з показником на 1 січня 2016 р. на 3130 осіб.

Загалом слід говорити про те, що чисельність області впродовж

2012–2015 рр. практично не змінилась, однак по окремих категоріях зазнала суттєвих змін. Зокрема, погіршились демографічні показники, у 2015 р. кількість померлих значно перевищила кількість народжених. Що стосується міграційного руху, то значні зміни почалися 2014–2015 рр., коли чисельність населення навпаки зросла.

Незважаючи на те, що чисельність населення області зросла впродовж 2012–2015 рр., однак тільки за рахунок міграційних процесів, які переважно пов'язані з негативними соціально-економічними та політичними процесами на Сході України. Водночас, спостерігаються негативні тенденції у демографічній ситуації. Щорічно чисельність населення скорочується через збільшення кількості померлих та зменшення новонароджених.

Зокрема, скорочення чисельності населення області супроводжується прискореним демографічним старінням, погіршенням стану здоров'я населення та значними відмінностями демографічних тенденцій як в регіональному, так і в гендерному аспектах. Вплив зазначених процесів на соціально-економічний розвиток України відбувається через: зменшення кількості працездатного населення, погіршення продуктивності

праці, збільшення втрат робочого часу внаслідок тимчасової непрацездатності, зростання безробіття й бідності населення, збільшення непродуктивних витрат.

Більшість із зазначених чинників стають причиною і негативного міграційного процесу при якому з області може виїжджати більше осіб, ніж приїжджати до неї на постійне місце проживання. Часто причинами зростання кількості вибулих з області осіб є необхідність утримувати родину, або заробляння коштів для навчання дітей. Рідше закордон їдуть з метою отримання коштів для відкриття бізнесу чи вкладання у матеріальні цінності. Однак, впродовж 2012–2015 рр. таке питання не є актуальним для Івано-Франківської області, де навпаки збільшується чисельність населення через зростання кількості осіб, що приїжджають на постійне місце проживання.

Водночас, міграційні процеси мають досить багато негативних наслідків як для сімей, так і для цілої держави. Як зазначає О.М. Петроє, негативними наслідками міграції населення є окреме проживання членів родини та руйнація сімей; проблеми виховання дітей; зайнятість на простих низької кваліфікації роботах; часто нелегальна та напівлегальна зайнятість, на важких, ненормованих, шкідливих для здоров'я роботах; нижчий рівень оплати праці порівняно з місцевими працівниками; недоступність кваліфікованої медичної допомоги; загроза насильства з боку роботодавців; важкі побутові умови; загальна зневіра, втрата національної самосвідомості; набуття чужих звичаїв та невластивого менталітету [6, с. 98]. Важливою є проблема забезпечення населення житлом. Так, додатковим чинником до

Таблиця 3

Міграційний рух населення по районах Івано-Франківської області за 2012–2015 рр., осіб [5]

Райони	2012		2013		2014		2015	
	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Кількість прибулих	Кількість вибулих
Івано-Франківська область, у т.ч.:	17629	16269	17340	16390	15054	13813	18873	16972
Івано-Франківськ (міськрада)	5695	4292	5938	4567	5216	3605	7906	4595
Болехів (міськрада)	252	208	316	209	267	216	290	201
Бурштин (міськрада)	244	311
Калуш	889	901	849	906	852	780	947	1034
Коломия	1029	932	800	563	550	688	714	652
Яремче (міськрада)	246	192	287	211	257	189	250	196
райони:								
Богородчанський	716	613	654	581	580	570	813	956
Верховинський	258	253	288	259	184	191	188	250
Галицький	783	914	775	848	709	822	410	648
Городенківський	603	677	555	678	507	572	478	640
Долинський	794	868	851	756	681	613	544	646
Калузький	592	515	566	599	528	552	649	730
Коломийський	766	878	691	918	515	692	353	775
Косівський	764	760	863	762	650	676	846	851
Надвірнянський	1394	1145	1207	1024	1202	997	1174	1275
Рогатинський	530	629	501	656	474	535	603	605
Рожнятівський	645	758	627	690	334	544	467	638
Снятинський	749	655	684	651	561	495	610	571
Тисменицький	378	461	316	586	442	469	742	653
Тлумацький	546	618	572	626	545	607	645	745

виїзду є стійка тенденція до скорочення кількості сімей, які отримують житло від держави.

Негативними наслідками міграційних процесів для держави є нерентабельність та втрати від вкладень в освіту й підготовку фахівців; втрата висококваліфікованих найбільш економічно-активних працівників; втрата сімейних цінностей у суспільстві; зменшення народжуваності; старіння нації, зростання демографічного навантаження на працюючих на внутрішньому ринку; зменшення податкових надходжень та відрахувань у соціальні фонди; зростання цін на товари та послуги на внутрішньому ринку при існуючій низькій купівельній спроможності основної маси населення [7, с. 68]. Тобто, є досить значна кількість причин, які посилюють міграційні процеси і водночас існує низка негативних наслідків від міграції населення за межі країни як для кожної сім'ї зокрема, так і для цілої держави.

Висновки та пропозиції. Проаналізовано демографічну ситуацію в Івано-Франківській області за 2010-2015 рр., що дало можливість виявити такі тенденції: населення області загалом зросло, однак природний приріст щорічно ско-

рочувався (кількість померлих перевищувала кількість народжених); кількість осіб зросла за рахунок міграції населення. Підкреслено, що це частково пов'язано із ситуацією з АРК Кримом та Донецькою і Луганською областями, звідки частина населення виїхала.

Визначено причини та наслідки демографічних процесів для Івано-Франківської області. Враховуючи те, що населення області скоротилось саме через природний приріст, основними його причинами визначено погіршення стану здоров'я населення, що призвело до зростання кількості померлих осіб у порівнянні з народженими за один і той же період, погіршення якості надання медичних послуг, підвищення їх вартості. Незважаючи на те, що чисельність населення області загалом зросла саме за рахунок міграційних процесів, все ж значна кількість виїхала за межі області й України, що мало також свої негативні наслідки як для окремих сімей, так і для держави в цілому. Подальшим дослідженням має стати аналіз майбутніх тенденцій, адже демографічна ситуація, як показало дослідження, є динамічним процесом і може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Список літератури:

1. Брич В. Соціально-економічна структура населення Тернопільської області як чинник зовнішньої трудової міграції / В. Брич, П. Шушпанов // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 1. – С. 33–37.
2. Немець Л. Суспільно-географічні особливості міграції населення Полтавської області / Л. Немець, І. Баріло // Часопис соціально-економічної географії. – 2014. – Вип. 16. – С. 67–70.
3. Світайло Н. Д. Порівняльний аналіз міграційних орієнтацій населення Сумської області / Н. Д. Світайло, Т. В. Іванова, А. М. Костенко // Вісник Одеського національного університету. – 2013. – Вип. 2. – С. 68–79.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Головного управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifstat.gov.ua/>
6. Петроє О. М. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України / О. М. Петроє, В. Т. Васильєв // Вісник НАДУ. – 2015. – Вип. 4. – С. 93–100.
7. Ангелко І. Соціально-економічні наслідки впливу міжнародної міграції робочої сили на добробут населення України / І. Ангелко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – Вип. 2. – С. 65–73.

Мосора Л.С.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРИРОДНОЕ И МИГРАЦИОННОЕ ДВИЖЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ: ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ

Аннотация

Проанализировано демографическую ситуацию в Ивано-Франковской области, а именно природное и миграционное движения населения. Выявлено закономерности динамики основных демографических параметров региона на протяжении 2010-2015 гг., в частности, количество родившихся и умерших, а также количество умерших детей до 1 года. Исследовано изменения в структуре населения в связи с миграционными процессами. Определены причины демографических изменений и их последствия в дальнейшем развитии области.

Ключевые слова: демография, природное движение, миграционное движение, внутренняя и внешняя миграция, городское и сельское население.

Mosora L.S.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

NATURAL AND MIGRATION MOVEMENT OF POPULATION IN IVANO-FRANKIVSK REGION: CAUSES AND CONSEQUENCES

Summary

The demographic situation in the Ivano-Frankivsk region is analyzed, namely natural and migratory movements of the population. The regularities of the dynamics of basic demographic parameters of the region during 2010-2015 are detected, including births, deaths, and the number of deaths of infants under 1 year. The changes in the structure of the population due to migration are investigated. The reasons of demographic changes and their consequences in the future development of the region are determined.

Keywords: demography, natural movement, migratory movement, internal and external migration, urban and rural population.